

XIX. YÜZYIL ŞAİRLERİNDEN NİHÂNÎ VE KERBELA MERSİYELERİ¹ A 19th Century Poet, Nihânî, and His Karbala Elegies

Ayşegül EKİCİ

Dr., MEB, aysegulaytekinckici@gmail.com, orcid.org/0000-0002-7661-0994

Araştırma Makalesi/Research Article

Makale Bilgisi

Geliş/Received: 25.09.2022

Kabul/Accepted: 11.11.2022

DOI: 10.51592/kulliyat.1179548

Anahtar Kelimeler

Karbala Mersiyeleri, XIX. yüzyıl,
Nihânî, Divân.

Keywords

Karbala Elegies, 19th Century,
Nihânî, Divân.

ÖZ

İnsan varoluşundan itibaren sevdiklerini kaybetmenin derin acısını hissetmiş ve bu duygunun başta yas tutma gibi birtakım ritüelleri kaçınılmaz olmuştur. Bununla beraber büyük kitleleri etki altında bırakan acılar vardır ki bunların yankıları da çok daha büyük boyutta olup asırlar boyunca devam eder. Toplumunu derinden etkileyen bu tür vakalardan biri de Hz. Peygamber'in torunu Hz. Hüseyin'in ve diğer masumların 10 Muharrem H 61 / 10 Ekim 680 tarihinde Kerbela çöllerinde vahim bir şekilde öldürülmesidir. Tarihe Kerbela Hadisesi olarak geçen bu vakanın başta edebiyat, tiyatro ve mimari olmak üzere pek çok sanat eserine yansımaları görülmüştür. Türk edebiyatında bu konuda maktel-i Hüseyin, muharremiye ve Kerbela mersiyeleri gibi manzum ve mensur türler hem yazılmış hem de okunmuştur. Kerbela mersiyeleri yüzyıllar içerisinde diğer mersiyelerden sayıca öne geçmiş ve bu oran XIX. yüzyılda en üst düzeye ulaşmıştır. Bu yüzyılda sadece belli bir zümre şairlerinin değil her kesimden şairin Kerbelâ mersiyesi yazdığı âdetü bu türde şiir yazmanın gelenek hâline geldiği tespit edilmiştir. Kerbela mersiyesi yazan şairlerden birisi de Hz. Peygamber'in soyundan gelen ve ehl-i beyte derin bir sevgi duyan Nihânî'dir. Divân'ında bu konuda yazılmış yedi mersiyesi bulunmaktadır. Çalışmamızda şair tanıtılıp Divân'ındaki Kerbela mersiyelerinin şekil ve muhteva bakımından incelenmesi amaçlanmıştır.

ABSTRACT

Since the beginning of humanity, people have felt the profound pain of losing their loved ones, and some rituals such as mourning have become inevitable. However, there are pains that affect large masses, and their echoes are greater, continuing for centuries. Such a case to deeply affect the society was the murder of the Prophet's grandson, Hussein, and other innocents in the dessert of Karbala on 10 Muharram 61/10 October 680. The reflections of this incident, which went down in history as Karbala Incident, are seen in many artworks, especially literature, theater and architecture. In Turkish literature, verse and prose genres on this topic such as maktel-i Hüseyin, muharremiye and Karbala elegies were written and read. In this century, it was common for not only a certain group of poets, but also poets from all walks of life, to write Karbala elegies. Nihânî, who is a descendant of the Prophet and deeply loves Ahl al-Bayt, was a poet to have written Karbala elegies as well. There are seven elegies in his Divân. In our research, it was aimed to introduce the poet and examine his Karbala elegies in form and content.

Atıf/Citation: Ekici, A. (2022), "XIX. Yüzyıl Şairlerinden Nihânî ve Kerbela Mersiyeleri", *Külliyyat, Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, 18(Aralık), 29-61.

Sorumlu yazar/Corresponding author: Ayşe EKİCİ, aysegulaytekinckici@gmail.com

¹ Bu makale Hacettepe Üniversitesinde 2022 yılında tamamlanan Nihânî Divânı (İnceleme-Metin) başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

GİRİŞ

Mersiye, Arapça “resâ” kökünden türeyip “ölmüş bir adamın evsâf-ı cemîlesini ta’dâd ile vefatından dolayı teessüfû mutazammın olarak tanzîm olunan nazm veya bu bâbda îrâd olunan nutk, sagu” olarak tanımlanmıştır (Sami 1317: 1321, 1322). Lügatta da belirtildiği üzere mersiyede üzüntüyle beraber vefat eden kişinin güzel vasıflarını birer birer söyleme ya da sayıp dökme esastır. Ancak bu sayıp dökmelelerin düzenlenerek nazım veya nesir olarak kaleme alınmasıyla mersiye türü ortaya çıkmaktadır.

Sevilen bir yakının artık geriye dönmesinin mümkün olmaması insanlar üzerinde derin bir tesir bırakır ve üzüntülere sebebiyet verir. Bu tesirlerin insanlar üzerindeki yansımaları farklılık gösterse de muhtevası ortak bir türü meydana getirmiştir. Kâbil’in Hâbil’i öldürmesi üzerine Hz. Âdem’in söylediği şiir, ilk şiirdir ve bir mersiyedir (İsen 2015: 298). Türün ilk örneği İslamiyetten önceki sözlü edebiyatta *sagudur*. Sözlü edebiyat ürünlerinden olan Alp Er Tunga Sagusu’ndaki istifham sanatları ölümü kabullenemeyişin ve feleğe olan sitemin en önemli göstergesidir. Halk edebiyatındaki yıllar öncesine ait *ağıtlar*, günümüze kadar süregelen olup her birisinin yürekleri dağlayan bir efsanesi ya da gerçek bir hikâyesi mevcuttur. Klasik Türk edebiyatında ise bu tür *mersiye* ismiyle belli bir formda ortaya çıkmıştır.

Klasik Türk edebiyatı geleneğinde başta padişah, şehzade ve devlet büyüklerinin ölümüne duyulan üzüntü sebebiyle kaleme alınan mersiyeler yanında pek çok şair tarafından kaleme alınan Kerbela mersiyelerinin de önemli bir yeri vardır. Kerbela Hadisesi üzerine yazılan bu mersiyelerin asıl temasını Hz. Hüseyin ve diğer masumlara olan acıma duygusu teşkil eder. Hz. Hüseyin Hicret’in üçüncü bir rivayete göre de dördüncü yılı, Medine’de dünyaya gelmiştir. Hz. Fâtımâ’nın ikinci oğlu, Hz. Peygamber’in torunu ve on iki imamın üçüncüsüdür. Hz. Peygamber o doğduğu zaman onu kucağına alıp ağlar. Umeys kızı Esmâ Hz. Peygamber’e ağlayış sebebinin sorduğunda, azgın bir taifenin onu öldüreceğini ve bunu Hz. Fâtımâ’ya bildirmemesini söyler (Gölpınarlı, 2003: 382). Emevî halifesi Muaviye’nin ölümünden sonra yerine Yezid geçer. Yezid, Hüseyin’in kendisine biat etmesi için Medine Valisi Utbe Oğlu Velid’e bir mektup yazar. Velid, Hz. Hüseyin’le Hükümet Konağı’nda görüşür ancak Hüseyin bu derece önemli bir konunun gizli saklı yapılmamasını ve meclis önünde görüşülmesini teklif eder. Velid onun bu düşüncesine katılır ancak yanında bulunan Mervan, Velid’e Hüseyin’in boynunu vurdurmasını söyler. Velid buna şiddetle karşı çıkar. Hüseyin, Kufelilerden kendisini halife yapmak istediklerine dair mektuplar almıştır. 72 kişiyle Irak’a yola çıkar. Yezid, Irak Valisi Ubeydullah b. Ziyad’dan onu Kufe’ye almamalarını ister. Bunun üzerine Ziyad, Sa’d b. Vakkas’ın oğlu Ömer ile bir ordu gönderir. Ömer, Hz. Hüseyin’den geri dönmesini ister, ancak Hz. Hüseyin bunu reddeder ve yanındaki 72 kişiyle Kerbelâ’da elim bir şekilde susuz bırakılır. İmam Hüseyin Hicret’in 61. yılı Muharrem’in 10. günü, ikinci vakti trajik bir şekilde katledilir (Gölpınarlı 2003: 389-395).

Emevî ordusu tarafından Hz. Hüseyin'in çölde on gün susuz bırakılarak hunharca öldürülmesi Müslümanlar üzerinde derin tesir bırakmış ve oluşan yas atmosferi mersiyele yansımıştır². Vakanın ardından halk arasında efsaneler oluşmuş ve bu konuda birçok eser yazılmıştır. Kerbelâ olayı önceleri "tarih, ahbâr, ensâb" gibi bazı kitaplarda yer alırken daha sonra "maktel-i Hüseyin" ismiyle müstakil kitaplar olarak yazılmıştır. Bu konuda ilk eser *Maktelü'l-Hüseyin* adıyla Câbir el-Cu'fî (ö. 128/746) tarafından kaleme alınmışsa da günümüze ulaşan ilk metin Ebû Mihnef'in (ö. 157/774) *Maktelü'l-Hüseyin*'idir. Yazılı ve sözlü rivayetlerden yararlanılarak oluşturulan bu eser, daha sonraki zamanlarda yazılanlara konu ve kompozisyon açısından kaynak oluşturmuştur (Güngör, 2003, 456).

Maktel, Kerbela'da Hz. Hüseyin'in şehit edilmesiyle ilgili olarak kaleme alınan manzum ve mensur eserlerin genel adıdır. Hüseyin Vâiz Kaşifî'nin *Ravzatü's-Şühedâ* adlı eseri İran sahasında yazılan maktellerin en değerlisidir. Gelibolulu Molla Câmi (Câmî-i Rûmî)³ bu eseri Türkçeye tercüme ederek Kanunî Sultan Süleyman'a sunmuştur. Fuzûlî'nin *Hâdikatü's-Suâdâ'sı* da yine bu türde yazılmış meşhur bir eserdir. Ayrıca Lamî'î'nin *Maktel-i Hüseyin*'i, Kazım Paşa'nın *Mersiye'si*, Ali Ferruh'un *Kerbela'sı*, Muallim Feyzi'nin *Mâtem-nâme'si* bazılarındandır (Güzel 2014: 429). Fars edebiyatında ilk maktelin Kâşifî'ye ait olduğu ifade edilse de yapılan çalışmalar bu eserin Kâşifî'den daha önce olduğunu ve Kâşifî'nin eserini kaleme alırken "*Maktelü's-Şühedâ*" dan yararlandığını belirtmektedir (Alp 2020: 59).

Muharremiyye, Hz. Hüseyin'in ölümüne duyulan üzüntüyü ifade etmek ve bu vesileyle ehl-i beyt sevgisini kalplere yerleştirmek amacıyla yazılan eser ve şiirlere denmektedir. Bu anlamda müstakil yazılan eserlere ise Muharremnâme adı verilir. Yazıcıoğlu Mehmed'in *Muhammediye'sindeki* elli dört beyitlik *Vefâtü'l-Hasan ve'l-Hüseyin* adlı manzumeyle örneklerini vermeye başlamıştır (Güzel 2014: 431).

Çağlayan'ın (1997: 35) belirttiği üzere Kerbela mersiyesi'nin ilki Hz. Hüseyin şehit edildikten sonra ehl-i beyt hanımlarının Şam'da buldukları sırada söylenmiştir. Ehl-i beyt hanımları ve Şam'ın ileri gelenlerinin hanımları saray dışında hazırlanan evde yas tutmuşlardır. İkinci mersiye Hz. Hüseyin'in kesik başı Şam Camii'ne getirildiğinde Yahya bin Hakem tarafından Yezid'in önünde söylenmiş ve İbn-i Sümeyye'nin kötülüğü dile getirilmiştir. Medine'de duyulduğu zaman da büyük yankılar uyandırmış ve olayın meydana geldiği günden itibaren mersiyele söylenmiştir. Önceleri sadece Arap şairler tarafından söylenirken daha sonra bütün Müslüman milletlerin şairlerince bu hadise konu edilmiştir. Mevlânâ Hazretleri'nin de Farsça yazdığı Kerbela mersiyesi bulunmaktadır. Sinan Paşa'nın *Tazarrunâme'sinde* Kerbela mersiyesi olduğu belirtilmiştir (Çağlayan 1997: 36, 37). Bunlar Türk edebiyatındaki ilk örnekler olması bakımından önem taşımaktadır.

² Kerbela Çölü İmam Hüseyin'in şehit edildiği tarihten beri İslam âleminde özel bir yer alır. Fakat "Kerbela şehri Arap İran ve Türk edebiyatlarında Maktel-i Hüseyin adı altında çok geniş bir edebî eleji nevine vücut veren bir faciadan çok zaman sonra teessüs etmiştir..." Kanuni Sultan Süleyman Necef'ten önce Kerbela'yı ziyaret etmiş ve İmam Hüseyin'in türbesine saygı göstermiştir. Açtırdığı Hüseyiniye Kanalı'yla Kerbela bereketli topraklara kavuşmuş ve gelişmiştir. Bk. (Karahan 1989: 40).

³ Gelibolulu Âlînin asıl ismini Ahmed olarak bildirdiği şair (ö. 898/1492). Molla Câmi ile karışmaması için bu ad verilmiştir. Latifî'ye göre Kastamonulu, Riyâzî ve Âlî'ye göre de Geliboluludur. Bk. (Uzun 1993: 102).

XVI. yüzyıldan itibaren diğer mersiyelerin sayısında bir düşüş görülürken Kerbela mersiyelerinde giderek artış olmuş ve XIX. yüzyılda en üst düzeye ulaşmıştır. Bu artışın sebeplerinden biri de Muharrem ayında yeni bir şiir yazma geleneğinin ortaya çıkmış olmasıdır. Çünkü 10 Muharrem'de Hz. Hüseyin'in şehit edilmesi yâd edilmekte ve çeşitli mekânlarda faaliyetler gerçekleştirilmektedir. Bunlardan en etkilisi de tekkelerde yapılanıdır. Hüseyin Vaiz Kaşî'ye göre tarikatlerin hepsi Hz. Ali'den yayılmışır (Çağlayan1997: 39). Tarikatlara mensup şairler mensup oldukları tekkeye karşı mersiye yazma zorunluluğunu hissetmişlerdir. Mersiye yazmak, şairlere Hz. Ali'ye ve Âl-i abâyaya olan sevgilerini gösterme imkânı sağlamıştır.

Bu yüzyılda; Neş'et Efendi (ö. 1807), Pertev (Muvakkitzâde Mehmed Efendi) (ö. 1807), Beylikçi İzzet (ö. 1809), Zekâyî Dede (ö. 1812), Selâmî (ö. 1813), Nûrî (ö. 1815), Müştak Baba (ö. 1817), Refî-i Kâlâyî (ö. 1821), Salacıoğlu Mustafâ Celvetî (ö. 1825?), Mehmed Şâkir (ö. 1827), Karârî (ö. 1827), Dâniş (Mehmed Bey) (ö. 1837), Keçecizâde İzzet Mollâ (ö. 1829), Sûzî (ö. 1830), Müştâk (ö. 1831), Râsih (ö. 1837), Kenzî (Kıbrıslı Âşık) (ö. 1839), Mehmed Emin İffet (ö. 1842), Ârif (Kethudâzâde Hacı Mehmed) (ö. 1844), İbret (Mehmed Efendi) (ö. 1845), Dertli (ö. 1846?), Kuddûsî (ö. 1848), Leylâ Hanım (ö. 1848), Şefik (ö. 1857), Muharrem Efendi (ö. 1861), Hasan Nazîf (ö. 1861), Şeref Hanım (ö. 1861), Zahmî (ö. 1863), İydî Hacı Mehmed (ö. 1865), Senîh (ö. 1866), Seyrânî (ö. 1866), Safvet Mustafâ Galatavî (ö. 1866), Zahmî (ö. 1866), Leskofçalı Galip (ö. 1867), Lebîb (ö. 1867), Türâbî (ö. 1868), Ferdî (ö. ?), Racûlî (ö. 1871 ?), Edhem (ö. 1872), Kâmil (ö. 1872), Nevres (ö. 1876), Ziyâ Paşa (ö. 1880), Tayyarzâde Atâ Bey (ö. 1880'den sonra), Abdullah Serbest Efendi (ö. 1881), Sa'dî (Hâfiz Sa'dî) (ö. 1882), Fazıl (ö. 1882), Yenişehirli Avnî (ö. 1883), Kâmî-i Âmidî (ö. 1884), Kara Şemsî (ö. 1886), Hasîrizâde Hafız Mehmed (ö. 1887), Nâmîk Kemâl (ö. 1888), Gedâyî (ö. 1889), Kâzım Paşa (ö. 1890), Mebnî Baba (ö. 1891), Çermikli Zihnî (ö. 1891-92), Gaffar Baba (ö. 1891-92), Ali İlhâmî Dede (ö. 1892), Muallim Nâci (ö. 1893), Osmân Şems (ö. 1893) Kâmil (ö. 1894), Bursalı Mustafâ Eşref Paşa (ö. 1894), Figânî (ö. 1895), Hakkı Bey (ö. 1895), Sükûtî (ö. 1896), Kemterî (ö. 1896), Ahmed Servet (ö. 1897), Âdile Sultan (ö. 1899), Senîh-i Mevlevî (ö. 1900), Şevkî İbrâhim Efendi (ö. 1897), Haydar (19. Yüzyıl), Dürrî (ö. ?), Sırrî (ö. ?), Aşkî (ö. ?), Muhyî (Nazîf Bey-zâde Şerîf Yahyâ Bey) (ö. ?), Misîlî (ö. ?), Cevâbî (ö. ?), Mollâ Murâd (ö. ?), Rızâ (ö. ?), Kalbî (ö. ?), Aşkî (Seyyid Süleyman Aşkî El-Alevî El-Hüseyinî) (ö. ?), Kâzım İbrâhim Çelebi (ö. ?), İzzetî (ö. ?), Caferî Baba (ö. ?), Zihnî-i Kilisi (ö. ?), Nazîf (ö. ?), Haydar el Keyalî er-Rufaî (ö. ?), Hakkı Beg (ö. ?), Şirzâd (ö. ?), Mustafâ Rûmî (ö. ?), Edhem (ö. ?), İlhâmî Bey (ö. ?), İzzî (ö. ?), Kanberî (ö. ?), Rif'at (Hacı Rif'at Mehmed Karıslı) (ö. ?), Figânî (ö. ?), Dürrî (ö. ?), İbret (ö. ?) gibi isimler Kerbela mersiyesi yazan şairlerden sadece tespit edilebilenlerdir⁴.

Bu listeye bakıldığında XIX. yüzyılda Kerbela mersiyesi yazmayan ya da Kerbela olayını şiirlerinde ele almayan şair yok gibidir. Kenan Erdoğan'ın (2001: 93) belirttiği üzere bu yüzyıl şairlerinden çoğunun kendileri sünî oldukları halde belki de devletin Bektaşîliği yasaklamasına bir tepki ve hoşgörü olmak üzere veya sırf ehl-i beyt muhabbetinden dolayı bol bol mersiye, Muharremiye ve Hz. Ali na'tı yazdıkları görülmüştür. Kerbelâ mersiyeleri hakkında Arslan ve Erdoğan (2009) ehl-i beyt ile ilgili eserlerin, genel yaklaşımın aksine sadece Alevî-Bektaşî şairlerince değil sünî şairler tarafından da çok sayıda yazıldığını ifade etmişlerdir:

⁴ Bu konuda daha geniş bilgi için bk. Çağlayan 1997: 37; Alp 2020: 67.

“Bu konuda bir tarikat ve mezhep bağına söz konusu değildir. Çünkü bu konu bütün tarikat ve mezhepleri ilgilendirmekte, içinde ehl-i beyt sevgisi olan erkek, kadın her şair bu hadisenin acısını duymakta ve eserlerine de bunu yansıtmaktadır. Meselâ, Mevlî tarikatına mensup bir kadın şair olan Şeref Hanım, Kerbelâ mersiyesi ile tanınmıştır” (xiii).

Kerbela Hadisesi sadece Arap toplumunu değil bütün müslümanları derinden etkilemiş ve Hz. Hüseyin’in ölüm tarihi olan 10 Muharrem yas günü olarak kabul edilmiştir. Ayrıca bugünle beraber Muharrem ayında oruç tutma, aşure yapma, karalar giyme, olayı defalarca anlatma, ağlayıp inleme ve mersiye okuma gelenek haline gelmiştir (Ekici, 2022).

Anadolu halkı tarih boyunca haksızlığa ve zulme karşı çıkmış, mazlumun yanında olmuştur. Alevî-Bektaşî şairler Muharrem ayına ayrı bir önem verip mersiye yazmakla beraber sünnî şairler de Kerbela mersiyesi yazarak Hz. Peygamber’in torunu Hz. Hüseyin’e olan sevgilerini dile getirmişler ve Emevî ailesine lanet okumuşlardır. XIX. yüzyılda Kerbela mersiyesi yazan sünnî şairlerden birisi de Nihânî’dir.

1. Nihânî’nin Hayatı

Nihânî, H 1220 / M 1805- H 1307 / M 1890 yılları arasında yaşamış mutasavvif bir şairdir (Ekici 2022: 12). Darende’de doğmuş ve hayatını orada geçirmiştir⁵. Asıl adı Muhammed Sâlih olup Şeyh Sâlih Efendi, Sâlih Nihânî Baba sanıyla tanınır. Dedesi büyük âlimlerden olup tarih bilgini Büyük İzzet Hasan Efendi’dir⁶. Hasan Efendi, ayrıca Sadrazam Darendeli Topal İzzet Mehmet Paşa’nın hocasıdır⁷. Nihânî’nin babası Şeyh Mustafâ Feryâdî ismiyle tanınır ve o da âlim mutasavvıflardan olup Nihânî, onun ölümü üzerine post-nişîn olmuştur (Haniffi Hoca1922: 5; Öztürk 1962: 9; Gülseren 1996: 14; Akgündüz vd. 2002: 844; Akgündüz 2009: 287; Yıldız 2016; 69, Ekici 2022: 12).

⁵ Malatya ilinin bir ilçesi olan Darende, XIX. yüzyıllarda Sivas vilayetinin kazasıdır. Tarihi Hititler Dönemi’ne kadar dayanan ve Asur, Urartu, Makedonya, Roma ve Bizans gibi birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır ve coğrafi konumu nedeniyle her zaman stratejik bir yapıya sahip olmuştur. Yol güzergâhında olması nedeniyle Buhara, Semerkant ve Horasan’dan gelen birçok seyyah burada konaklamıştır. Doğu’dan Batı’ya doğru kültür aktarımının sağlanmasında Darende Anadolu’nun geçiş kapısı olmuştur. VII. yüzyılda Müslüman Arapların fethinden sonra Bizans-İslâm mücadelesine sahne olmuş, sınıır şehri olmasıyla kaleleri önem kazanmıştır. Tohma Nehri’nin buradan geçmesi, yeşilliğinin bol olması nedeniyle birçok âlim ve şeyhin yerleşim yeri olmuştur. Emeviler, Abbasiler ve Memlûklular bu topraklarda hüküm sürmüştür. Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde açılan önemli sayıdaki medreseleri ve buralarda yetişen âlimleriyle ilim ve irfan yuvası haline gelmiştir. Bk. (Akgündüz vd. 2002: 626).

⁶ Hasan Efendi, Yusuf Ziya Paşa’nın Kürdistan olayları ile Fransızların Mısır’dan çıkışlarına dair *Ziyânâme* isimli tarih kitabı vardır. Bk. (Bursalı 1972: 65). İzzet Mehmed Paşa Kütüphanesine ciltlerce kitap bağışlamıştır. Bk. (Ekici 2022: 13).

⁷ Darende eşrafından İbrahim Bey’in oğlu olan İzzet Mehmed Paşa 1793 yılında Darende’de dünyaya gelmiştir. Darende Hanedanı kadiminden Cebeci-zâdelerden Abdurrahman Paşa’nın yeğenidir. Savaşta ayağının sakatlanması üzerine Topal lakabı ile de anılmıştır. Darendeli Topal İzzet Mehmed Paşa, Sultan II. Mahmud ve Sultan Abdülmecid devirlerinde iki defa sadrazam olmuştur. Vali olan amcası Ali Paşa’nın dairesinde yetişmiştir. Korkusuzluğu, cesareti ve şecaati ile ün yapmıştır. Yeniçeri Ocağının kaldırılmasında ve Osmanlı-Rus savaşlarında üstün başarıları göstermiştir (Süreyya 1311: 460; Sami 2007: 3148; Akgündüz vd. 2002: 739).

Nihânî, Darende’de Şeyhli kabilesindedir. Soyu Somuncu Baba’ya dayanıp dokuzuncu kuşaktan torunudur (Hanifi Hoca 1922: 5). *Mevlid*’inin ve *Dîvân*’ının giriş kısımlarında da müstensih tarafından “Somuncu Baba’nın temiz sülalelerinden olup onun dergâhında post-nişîn olmuş Halvetiye ve Bayramiye şeyhlerindedir” ifadesiyle soyu belirtilmiştir. Nihânî kendisi de ceddinin Şeyh Hâmid-i Velî (Somuncu Baba) olduğunu *Dîvân*’ında birçok yerde ifade eder⁸. Soy silsilesi Somuncu Baba kanalıyla Hz. Hüseyin’e ve Hz. Fâtıma’ya oradan da Hz. Peygamber’e ulaşır. Dolayısıyla “şeyh” ünvanı yanında “seyyid” olarak da anılmıştır⁹. Sünnî bir şair olan Nihânî Hz. Peygamber’in soyundan gelmesi dolayısıyla her zaman ehl-i beyte olan sevgisini dile getirir ve silsilede yer alan bütün cedlerini över¹⁰ (Ekici 2022: 14).

XIX. yüzyılda Osmanlıdaki siyasî ve sosyal buhranlar neticesi yanında hamilik geleneğinin de zayıflamasıyla şairlerin tekkelere sığındığı ve çok tarikatlılığın ortaya çıktığı tespit edilmiştir (Ekici 2022: XXVİ). Bu yüzyılda yaygın olan çok tarikatlı olma özelliği Nihânî’de de görülür. *Dîvân*’ında sülûkunu Nakşi tarikatı üzerine yaptığını aynı zamanda Kadirî ve Halvetî olduğunu belirtir ve bütün tarikatleri Allah’a ulaşmada önemli bir yol olarak kabul eder¹¹. Kesenceli (2003: 13) Nihânî’nin icazetini Seyyid Ahmet Şevki bin Hasan’dan aldığını ve Kadirî olduğunu ifade etmiştir. *İcâzetnâme*’ye göre de Nihânî Kadirî tarikatındandır. Halvetiliği ise meslek olarak kabullenmiştir. Mizac ve karakter olarak ise Nakşbendî’dir.

Nihânî H1307/M1890 yılında vefat etmiştir. Mezarı Darende Hacılar Mahallesi’ndeki Şeyhli Mescidi’nin avlusundayken yakın bir dönem içinde es-Seyyid Osman Hulûsi Vakfı tarafından aynı konumda tecdîd ettirilerek bir türbe yaptırılmış ve ziyarete açılmıştır. Kaynaklarda Nihânî’nin bir kızının ve üç oğlunun bulunduğu belirtilir. Kız evladı tarafından soyu devam ettirilmektedir. Oğullarından Mustafâ Müslim Penâhî İstanbul’da 1942’de vefat etmiştir ve babasının eserlerinin müstensihidir (Ekici 2022: 24).

⁸ Eder nûr-ı tevellâ bu Nihânî kalbini ihyâ
Ki ceddim Şeyh Hâmid şulb-ı tîbem yâ Resûla’llâh (Ekici 2022: 14).

⁹ Baña Şeyh Şâlih ism oldu pederim
Dağı Şeyh Muştafâ nâm oldu taşşıs

Ki Şeyh Halîl-i Taybî aña vâlid
Peder aña veliyyu’llâhi terhîs

Odur şeyhu’l-meşâyiğ kuţbü’l-akţâb
Ki ya’nî Hâcî Hâmid oldu taşşıs (Ekici 2022: 14)

¹⁰ Somuncu Baba’nın Şeyhli kolundan gelen ve Nakşbendî tarikatının halifesi olan Nihânî’deki Hz. Ali sevgisi belli bir zümreyi temsil etmeyip çoğu Anadolu evliyalarında görülen bir durumdur. Bu konuda daha geniş bilgi için bk. (Akgündüz 2009: 454).

¹¹ ‘Ahd ü ikrâr etmişem nâ-dânla etmem ülfeti
Hâyı cime tahtvîl ile seyr kıldım celveti
Vahtetiñ mebde’-i kesret ekserîde vahteti
Nakş-bend içre sülûkum Kâdiriyem Halvetî (Ekici 2022: 20)

Ezelden Nakşî rengimdir boyandım renge nakş oldum
Eger ikrâra tâlibseñ menem dergâhı tevîdîñ (Ekici 2022: 20)

Bu tîrik-i Nakş-bend irşâdıdır
Hâmd ola ‘irfâna gelmişlerdeniz (Ekici 2022: 20)

Nihânî'nin *Mevlid* ve *Dîvân* olmak üzere iki eseri gün yüzüne çıkmıştır¹². Mutasavvıf bir şair olarak şiirlerinde tasavvufu konu edinmiş ve *Dîvân*'ında tasavvufî öğretilerin bütününe yer vermiştir. Vahdet-i vücûd nazariyesinde İbnü'l-Arabî'nin tesirindedir. Ayrıca başta Yunus Emre olmak üzere Niyâzî-i Mısrî, Nakşî Akkirmanî, Eşrefoğlu Rumî, Zatî Efendi gibi şairlerin de etkisi büyüktür. Nihânî şeyhliği yanında aynı zamanda bir müderristir ve ilmî birikimini şiirlerine yansıtır¹³. *Dîvân* edebiyatı kalıpları ve mazmunları dâhilinde şiirler söyler (Ekici, 2022).

XIX. yüzyılda bazı yenileşme hareketleri içerisinde olan Divan edebiyatının Tekke edebiyatına; Tekke edebiyatının da Divan edebiyatına daha çok yaklaştığı görülür (Ekici 2022: 623). Nihânî tekke geleneğine bağlı olmakla birlikte Divan edebiyatı geleneğinde yazdığı şiirleri ve mazmunları kullanmadaki başarısı onun bu iki disiplinin kesişim noktasında durduğunu gösterir. Encümen-i Şuarâ şairlerinden Koniçeli Kazım Paşa, Eşref Paşa ve Ziya Paşa'ya nazireler yazması bu şairlerin etkisinde olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Ayrıca ehl-i beyt muhibbânı olan ve Kerbela mersiyeleri yazan Şeref Hanım'ın tesirini görmek mümkündür (Ekici 2022: 32).

Nihânî Dîvânı'nda da biri derkenar olmak üzere toplam 7 mersiye bulunmaktadır. Bunların hepsi Kerbela mersiyesi türündedir.

2. Nihânî'nin Kerbela Mersiyeleri

2.1. Mersiyelerin Şekil Özellikleri

Nihânî Dîvânı'nda yer alan birisi derkenar olmak üzere 7 Kerbela mersiyesi; gazel, murabba, muhammes, müseddes ve koşma nazım şekilleriyle yazılmıştır:

Tablo1: Nihânî Dîvânı'ndaki Kerbela Mersiyelerinin Şekil Özellikleri

Şiir No:	Başlık	Beyit/Bent Sayısı	Nazım Şekli	Vezin
1	Velehu Müşârün İleyh Mersiye-i Ciger-süz-ı Şâh-ı Kerbelâ ve Hurûfât-ı Sırr-ı Muharrem	7	Murabba Mütekerrir zû'l-metâli	Mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün
2	Velehu Müşârün İleyh Müseddes-i Merdiye-i Ciger-Süz-ı Şâh-ı Kerbelâ	7	Müseddes	fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
3	Velehu Müşârün İleyh Hazretlerinin Sâbık Merhûm Amâsiye Mutaşarrıfı Şâ'ir-i Meşhûr Ziyâ Bege Tanzîren Müseddes-i Mersiye-i Ciger-süzudur	7	Müseddes	fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
4	Velehu Müşârün İleyh Merdiye-i li-Cenâb-ı Şâh-ı Kerbelâ	22	Koşma	5'li hece ölçüsü

¹² Bk. (Yıldız 2016); (Ekici 2022).

¹³ Darende'de Cebeçizâde medresesinde hocalık yaparak önemi zatlar yetiştirmiştir. Bk. (Cengiz 1987: 167; Akgündüz vd. 2002: 485; Ekici 2022: 21).

5	Velehu Müşârün İleyh Muḥammes-i Mersiye-i Ciger-süz li-Cenâb-ı Şâh-ı Kerbelâ	7	Muhammes	mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün
6	Dİger Mersiye-i li-Cenâb-ı Şâh-ı Kerbelâ Velehu Müşârün İleyh	5	Gazel	fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilûn
7	Derkenr İşbu bir kıt'a mersiyye-i şerif daḥı ba'de bir varak pârede bulunmakla işbu maḥale temrîr olundu	7	Gazel	mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

Nihânî murabba, muhammes ve koşma nazım şekillerinde 1; müseddes ve gazel nazım şekillerinde 2 Kerbelâ mersiyesi yazmıştır. Derkenar olan Kerbelâ mersiyesinin başlığında kıt'a yazmakla beraber şiir incelendiğinde gazel nazım şekliyle yazılmış olduğu görülür.

Musammat nazım şekliyle yazılmış olan mersiyeler 7 bentten oluşmaktadır. Gazellerden biri 5, diğeri 7 beyittir. Koşma nazım şekliyle yazılmış olan mersiye ise 22 bentten oluşmakta olup ritmik bir ezgiye sahiptir. Diğeri mersiyelerden farklı olarak zikir tarzındadır. Mersiyelerden üçüncüsü ise Ziya Paşa'ya naziredir.

Murabba nazım şekliyle yazılmış olan birinci mersiye *zü'l-metâli* şeklindedir. Bir gazel içerisinde birden çok musarra beyit bulunursa böyle gazellere *zâtü'l-metâli* ya da *zü'l-metâli* denmektedir (Dilçin 2016: 105). Murabba da gazelden türediği için aynı terimi murabbaya atfetmek mümkündür (Ekici 2022: 73).

mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ülün
Gel ey dil bu Muḥarremdir Muḥarrem
Akıt seylâb-ı çeşmiñ eyle mâtem
Hüseyniñ âh [u] vâhiyle dem-â-dem
Vücüduñ zaḥmına gel eyle merhem (Ekici 2022: 73)

Mübârek mâh-ı ekrem hem mu 'azzam
Şehîr-i Kerbelâya oldu maḥrem
Te'emmül eyle bu ma'nâyı bir dem
Vücüduñ zaḥmına gel eyle merhem (Ekici 2022: 73)

Muhammes nazım şekliyle yazılmış olan beşinci mersiye'nin son mısraları ilk bentle sadece kafiye bakımından benzediği için müzdevic özellik gösterir. İkinci mersiye'nin ve üçüncünün son iki mısraları aynen tekrar ettiği için mütekerrirdir.

Ahengi sağlayan unsurların başında vezin, kafiye ve redif gelmektedir. Mersiyelerde remel bahrinden 3; hece bahrinden de yine 3 aruz kalıbı kullanılmıştır. Şiirlerin 6'sı aruz, 1'i (dördüncü mersiye) ise hece ölçüsüyle yazılmıştır:

mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün (2)

mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün (1)

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün (2)

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün (1)

Divan şiirinde kafiye'nin tamamlayıcısı ve zenginleştiricisi olarak redife yer verilir. Redifi belirleyen unsurların başında tür gelmektedir. Özellikle kelime durumundaki rediflerle metnin anlamı arasında bir ilişki söz konusudur. Konu çoğu zaman redifi belirlemektedir (Macit 2015: 235).

Nihânî'nin mersiyelerinde "figân", "eyvah" kelimelerinin redif olarak kullanıldığı "gam, sem, dem, mübhem" ve "muharrem, gam, nem" kelimeleriyle kafiye yapıldığı görülmüştür. Seçilen kafiye ve redifler şiirin temasına uygun olup belli bir kompozisyon oluşturmaktadır.

2.2. Mersiyelerin Muhteva Özellikleri

Klasik Türk edebiyatının diğer türlerinde olduğu gibi mersiyenin de kendine ait bir formu vardır: Feleğe sitem ve dünyanın geçiciliğini belirten bir giriş, kaybedilen kişiye övgü ve kaybından kaynaklanan üzüntü, dua ve temennilerden oluşmaktadır (İsen 1994: 143). Çağlayan (1997: 53) bölümlerin bazen iç içe geçtiğini ve çok net olmadığını ve mersiyenin klasik yapısından vazgeçen şairlerin mersiyelerinde bu bölümlerden bazılarının her zaman bulunmadığını belirtmiştir. Nihânî'nin mersiyelerinde tespit edilebilen bölümler şu şekildedir:

2.2.1. Muharrem Ayının Gelişi ve Yas

Hız. Hüseyin'in 10 Muharrem'de şehit edilmiştir ve Kerbela mersiyeleri de onun şehit edilmesinin yıldönümü münasebetiyle yazılmaktadır. Bu sebeple bu tür şiirler *muharremiye* ya da *mersiye-i muharrem* olarak da isimlendirilir. Muharrem ayının geldiğini haber veren bu ifadeler bir nevi sebep-i te'lif olarak kabul edilebilir (Çağlayan 1997: 54). Nihânî'nin mersiyeleri de Muharrem ayının geldiğini haber veren mısra, beyit ya da bentlerle başlamaktadır. Bu ayda matem tutulması gerektiği vurgulanmış ve matem'in özelliklerinden bahsedilmiştir.

Nihânî, ilk mersiyede gönlüne seslenerek Muharrem ayının geldiğini vurgular. Hüseyin'in âhi vâhiyle gözyaşını akıtmasını ve matem etmesini ister. Bu matem'in vücudun yarasına merhem olacağını belirtir. Muharrem'in gelişi diğer iki bente de verilip daha sonra "muharrem" kelimesindeki harflerin sırrı verilmiştir:

Gel ey dil bu Muharremdir Muharrem

Akıt seyl-âb-ı çeşmiñ eyle matem

Hüseyniñ âh [u] vâhiyle dem-â-dem

Vücûduñ zaħmına gel eyle merhem (1M /1-3)¹⁴ (Ekici 2022: 795)

¹⁴ İlk rakam makaledeki mersiye sırasını, ikinci rakam beyit/bent sırasını vermektedir. "M" mersiyenin kısaltması olarak kullanılmıştır.

“Mâtem ayı geldi ve dört büyük melek olan Cebrail, Mikail, İsrail ve Azrail kendiliğinden siyah elbiselere büründüler. Kerbela olayı destanlaştı. Aşk ehlini ölüm korkusu sarıp sonbaharda titreyen yaprak gibi titretir. Gözlerden yaşlar dökülüp feryat edilir”:

Mâtem ayı geldi olup râygân
Hep siyâh-püş oldular Kerrübiyân
Kerbelâ ahvâli olup dâstân
Ehl-i ‘aşk zümresi oldu bîm-i cân
Lerze tutar gūyâ degmiş mihr-i cân
Dîdelerden nem döküp eyler fiğân (2M /1) (Ekici 2022: 804)

Ziya Paşa’ya nazire olan üçüncü mersiyede, Hz. Peygamber’in ailesini sevenlerin bu yası tutması gerektiği belirtilir: “Abâ’nın beşini (Hz. Peygamber, Hz. Ali, Hz. Fâtıma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin) seven (bu matem gününde vecde gelir. Yakıcı sedayı sevenle bağırır, eziyet görmüş bu aileyi seven kanlı gözyaşları döker, Rıza’nın tabiatını seven matem eder, bu makamı seven yanıp yakılır, bu makamı sevmeyenler ise Muharrem’de Hz. Hüseyin’i yâd etmek için toplanmaz”:

Vecde gelir penc-i ‘Abâyı seven
Şayha çeker sūz-ı şadâyı seven
Hûn döker âl-i cefâyı seven
Mâtem eder hulk-ı Rızâyı seven
Sūziş-i ‘aşkile bu cāyı seven
Cem’e gelmez ol teberrâyı seven (3M/1) (Ekici 2022: 819)

“Muharrem ayı doğdu, yaralar tazelendi. Ay parçaları bu ayda toprağa düştü. Çaresizler nasıl kan dökmeyip sabretsinler, ağlayıp inleyenler bağırılarını yaralamasınlar mı, yas ve matem tutarak karalar giymesinler mi, eyvah?”. Nihânî istifham sanatıyla Muharrem ayında tutulan yas ve matem ne kadar gerekli olduğunu pekiştirmiş ve her mısradaki “eyvah” ünlemiyle acı ve üzüntüsünü ifade etmiştir:

Doğup mâh-ı muharrem tazelendi yaralar eyvah
Bu mâhda hâke düşdü dürre-i meh-pâreler eyvah
Niçe hûn dökmeyip şabr eylesin bî-çâreler eyvâh
Döküp sînelerin cerh etmesin mi zâreler eyvâh
Tutuben yas u mâtem giymesin mi karalar eyvâh (5M/1) (Ekici 2022: 845)

“Bizim için hüzn ile gam olan matem ayı geldi. Su, ekmek ve rahat uyku hepsi zehirdir bize”:

Erdi yine mâh-ı mâtem hüzünle gamdır bize
Âb [u] nânî hâb-ı râhat cümlesi semdir bize (6M/1) (Ekici 2022: 446)

Diğer mersiyede Nihânî, kendisine seslenerek matem tutmasını istiyor. Gözyaşlarının akmasını nehrin akmasına benzeterek kendisini nehirle özdeşleştirir. Nehrin bazen gözünün tıkanıp, yumulduğu görülür. İnsanın gözü de çok ağlama neticesinde şişer ve yumulur. Ancak bu bentte ağlayıp feryad etmekten ziyade derdin, acının içe akıtılması söz konusudur. Çünkü taşlar ile kendini vurmaktan, dövünmekten ve konuşmamaktan bahsedilmiştir. Nihânî bu durumu, “nehir gibi gözünü yum, matem et; taşlar ile kendini vur, matem et; lâl ol konuşma, matem et; yüzünü yırt, matem et” sözleriyle ifade eder:

Nehrvârî yum gözüñü mâtem et
 Taşlar ile ur özüñü mâtem et
 Lâl oluban kes sözüñü mâtem et
 Ey Nihânî yırt yüzünü mâtem et
 Süziş-i ‘aşkile bu cāyı seven
 Cem’e gelmez ol teberrāyı seven (3M/7) (Ekici 2022: 820)

2.2.2. Övgü

Mersiyeler ölen bir kişinin iyiliklerini sayarak üzüntüyü dile getiren şiirlerdir. Çağlayan’ın (1997: 59) belirttiği üzere Hz. Hüseyin, soyunun yüceliği ve şahsî özellikleri olmak üzere iki yönden övülür. *Nihânî Dîvânı*’nda Hz. Hüseyin’le alakalı çok sayıda övgüye rastlanmakla beraber mersiye başlığını taşıyan şiirlerde daha çok matem, olay tasviri ve beddua konuları yer almaktadır. Dördüncü mersiyede Hz. Hüseyin aya benzetilmiştir:

Şāhım Hüseyne
 Māhım Hüseyne
 Rāhım Hüseyne
 Kābül-ı dergāh (4M/7) (Ekici 2022: 842)

Hız. Hüseyin meleğe teşbih edilmiştir: “Hak, Hüseyin’in ruhunu uçan kıldı ve onun misli Hakk’a kavuşur. Hüseyin’in kanatları benzersiz kaldı. Bu Nihânî Hüseyin’in methedeni oldu”:

Kıldı pervāzāne ervāh-ı Hüseyn
 Buldu vuşlat Hakkā eşbāh-ı Hüseyn
 Ferd-i vāhîd kaldı cenāh-ı Hüseyn
 Bu Nihânî oldu meddāh-ı Hüseyn
 Lerze tutar gūyā degmiş mihr-i cān
 Dīdelerden nem döküp eyler fiğān (2M/7) (Ekici, 2022, 806).

Nihânî Dîvânı’nda *Kerbela Mersiyeleri*’nin dışında Hz. Hüseyin’le ilgili övgüler ve Kerbela olayını hatırlatan ifadeler mevcut olup şu şekildedir:

Nihânî, Hz. Hüseyin’i “Kerbela Hüseyin” olarak nitelendirir: “Hüseyin yücelik günü, gecenin ışığı; cömertlik gönlünün bereketi, imamlık nurunun gözbebeği; emanet hazinesinin mâliki; Hakk’ın bahçesinin rahmet gülüdür”:

Žav'-i Őeb rűz-ı faĥâmetdir Hűseyin-i Kerbelâ
Feyz-i dil cűd [u] seĥâvetdir Hűseyin-i Kerbelâ
Merdűm-i nűr-ı imâmetdir Hűseyin-i Kerbelâ
Hâmil-i genc-i emânetdir Hűseyin-i Kerbelâ
Ravza-i Haĥ verd-i raĥmetdir Hűseyin-i Kerbelâ (Ekici 2022: 232)

Hz. Hűseyin Őahsiyet baĥıŐının en Őeĥkini (Allah tarafından en műkemmell Őahsiyette yaratılmıŐ); peygamberlik atının Őnde gideni, gűzel ahlak ve olgunluk makamının parlaklıĥı; hidayet yolunun Őiddetli cezası; tarikat Tűr'unun merkezi, hakikat esasının dahili; űmmet hafızlarının hizmetŐisi, sűnnet esaslarının doĥru yolunu gűstereni, kudret pergelinin noktası, zafer girdabında boĥulan, yiĥitlik, mertlik aynasının sırrı; âŐiŐa muhabbeti farzdır, velilik Őehrinin haznedarı, seyitlik ordusunun sevgilisi; cesaret aĥacının meyvesi, bahadırlık duasının naĥmesi; halifelik tahtının varisi, dinin Kur'ân'ının dimaĥı; soyluluk kűŐkűnűn baĥıŐı, yűce Őehitlik rűtbesi, Őiddet kılıcının dıŐıŐleri bakanı, isteyene kavuŐma bayramı (Ekici 2022: 233).

2.2.3. Olayın Tasviri

Kerbelâ mersiyelerinde űzerinde durulan konulardan biri de olayın tasviridir. Őair yűzlerce yıl Őnce yaŐanmıŐ Kerbelâ Hadisesi'ni Őnce zihinlerde canlandırmak ister ve daha sonra mateme Őaĥrıda bulunur (Őaĥlayan 1997: s 54). Nihânî'nin belli bir tarih bilgisine sahip olduĥu olayı betimlemesinden anlaŐılmaktadır. Hz. Hűseyin'e olan sevgisi ve acıma duygusuyla ve Yezid'e olan kızgınlıkla bazı argo kelimeleri kullanmaktan da kendisini alamaz. Olayın tasviri ile bedduanın iŐ iŐe geŐtiĥi gűrűlműŐtűr:

“O Yezid műslűmanlık davasıyla Kevser Sâkisi'ni (Hz. Hűseyin) susuz bırakır. Masum Őocuk gece gűndűz aĥlayıp inler. O susuzluk ile kan; semanın dumanına, bulutlara Őıkar. Sanki sonbahar gelmiŐ gibi bir titreme tutar, gűzlerden yaŐ dűkűlűr ve o ızdırapla baĥırılıp Őaĥırılır”:

Műslűmânlık da'vâsiyla ol ĥımâr
Sâĥi-i Kevseri eder teşnedâr
Tıfl-ı ma'Őűm zâr eder leyl ű nehâr
'AŐ ile ĥűn dűd-ı semâya Őıkar
Lerze tutar gűyâ degmiŐ mihr-i cân
Dîdelerden nem dűkűp eyler fiĥân (2M/4) (Ekici 2022: 805)

Yezid, Hz. Hűseyin'in Kufe'ye alınmamasını emreder ve Irak Valisi Ubeydullah b. Ziyad, Sa'd b. Vakkas'ın oĥlu Őmer'i Hz. Hűseyin'e gűnderir. Nihânî Őmer'den uĥursuz olarak sűz etmiŐtir. Kerbelâ topraklarında gűc gűstererek Hz. Peygamber ailesine hiddet gűstermiŐlerdir:

Ol ‘Ömer naḥsile ibn-i Eş‘asi
 Hem daḥı ḥavl ile ol Şīt la‘neti
 Kerbelā ḥākinde ḳurup saṭveti
 Āl-i Nebī gördüler bu ḥaşmeti
 Lerze tutar gūyā degmiş mihr-i cān
 Dīdelerden nem döküp eyler fiğān (2M/5) (Ekici, 2022, 805)

“O, Kerbela’da zalimler tarafından azıksız ve susuz bırakılarak zulüm edildi. Hz. Ali’nin evladı, Kevser Sâkîsi, başsız bir ceset eyvâh! O saadetsiz, uğursuz ve murdar ihanet kıldı. Irak Valisi Ubeydullah b. Ziyad o adaletsiz şeytan, o berbat pis Şit, Allah bunları kahrede. Mervan’a tâbi olanlar Şimr, Sinan ve Yezid namussuz. Allah’ın laneti bunların üzerine olsun. Kufe, Şam askerleri bu emre uyarlar. Lanetlenmiş ve berbat bir şekilde son kıldılar”:

Ol Kerbelāda/ Bî-zād zevāda
 Susuz avāda/ Cevr ü sitem āh
 Evlād-ı Ḥaydar/ Sâķi-i Kevser
 Cesed-i bî-ser/ Eyvāh ü heyvāh
 Ol bî-sa‘adet/ Naḥs [ü] cenabet
 Ḳıldı ihanet/ Kilāb-ı güm-rāh
 ‘Ubeyd-i Ziyād/ Mel’ün-ı bî-dād
 Ol Şīt-i berbād/Ḳahr ede Allāh
 Ol Şümr ü Sinān /Etbā’-ı Mervān
 Yezīd ḳaltabān/ *Fi-la’netu’llāh*¹⁵
 Sipāh Kūfe Şām/ Bu emre iḳdām
 Ḳıldılar encam /Mel’ün [u] tebāh (4M/10-15) (Ekici 2022: 842, 843)

“Açık bir şekilde nice deliller beyan olmuşken ve gün gibi açık bir şekilde hilafet Hz. Ali’nin iken o zorba (Muâviye b. Ebû Süfyân) hakkına razı olmayıp inatla gelecek zamandaki halifelik davasını bozguna uğrattı. İşte o mundar bir soydan kan dökücüler ortaya çıktı, eyvah!”:

Niçe niçe delā’il beyyināt olmuş iken bahir
 ‘Aliyyü’l-Murtaẓāniñken ḥilāfet gün gibi zāhir
 Ḥaḳına olmayıp rāzī ta‘annüdle olup cābir
 Edip ifsādile da‘vā-yı istiḥlāf ol ḡābir
 Zuhūr etdi o murdār nuṭfeden ḥün-ḥāreler eyvāh (5M/6) (Ekici 2022: 846)

¹⁵ “Allah’ın laneti zalimlerin üzerine olsun.” (A’râf 7/44; Bakara 2/89; Āl-i İmrân 3/61; Hûd 11/18).

“O kötü yüzlü, şaşkın Yezid bu durumu ip ucu yapıp hükümet sevdasıyla o lanetlenmiş dinini yağma eder. Ulanlar (oğlanlar) ayısı ona uyararak kan döktü. Nihânî açık bir şekilde onu çok fazla lanetle anar. Gök sürekli olarak Hüseyin’in matemiyile döner”:

Edip ser-rişte bu hâli Yezîd-i bed-likâ mağbûn
Hükümet sevdâsıyla dînini yağma kılıp mel’ûn
Ulanlar ayısı rahmet uyuban aña dökdü hûn
Nihânî âşikâre la’netile yâd eder efzûn
Hüseyinî matemiyile çarh eder devvâreler eyvâh (5M/7) (Ekici 2022: 846)

2.2.4. Dua

Hemen hemen bütün mersiyelerde dua bölümü bulunmakla beraber Kerbela mersiyelerinde Hz. Hüseyin’in şehit olmasından dolayı durum daha farklıdır. Çünkü şehitlerin zaten cennete gideceği inancı söz konusudur. Kerbela mersiyelerinin çok azında duaya rastlanılmıştır (Çağlayan 1997: 63).

Nihânî’nin mersiyelerinde de duaya pek rastlanılmaz, ancak şehitleri ululayıp şanlarını yad etme, gariplerin hâline saygı gösterme, ciğeri susuzlara cennetteki Tesnim suyundan yâd etme, çocuk ve çocuklara rahmet ve merhamet ifadelerine rastlanılır:

Şân-ı şehîdâna ta’zîm yâd edip
Hâl-i garîbâna tekrîm yâd edip
Kebd-i bî-âbâna Tesnîm yâd edip
Şabî vü şıbyâna terhîm yâd edip
Sûziş-i ‘aşkile bu câyı seven
Cem’e gelmez ol teberrâyı seven (3M/5) (Ekici 2022: 819)

2.2.5. Beddua

Beddua dînen çok hoş karşılanmasa da Kerbela olayının çok elim ve yapılan zulmün çok büyük olmasından dolayı şairler Yezid’e ve yardımcılarına beddua etmekten kendilerini alamazlar. Başta Yezid olmak üzere Şimr, Mervan, İbn Mülcem gibi kişilere beddua edilir (Çağlayan 1997: 64).

Nihânî’nin mersiyelerinde olay tasvir edilirken beddua da edildiği görülmüştür. Beddua ile ilgili açıklamalara olayın tasviri bölümünde de yer verildiği için tekrara düşmemek üzere aynı beyit/bentler alınmamıştır.

“Bu uğursuz kavmin durumunu hangi işaretle tabir edeyim. Bir pir ne dine ne akla fikre ne de irfana koyar. Bu fırka ehline yer yer lanet okuyup onları kınayalım. Zira bunlar aileye ve evlatlara ihanet ettiler, acaba bu kara yüz ile huzura nasıl varacaklar”:

Bu kavm-i şūmuñ aḥvālin ne remzile edem ta'bīr
 Ne edyāna ne ezhāna ne irfāna koyar bir pīr
 Bu fırqa ehline tel'īn edip lev m edelim yer yer
 Zīrā bunlar mūhīn-i āl-i evlād olduđu cāy-gīr
 'Aceb rūy-ı sıyāh ile ḥuzūra varalar eyvāh (5M/5) (Ekici 2022: 846)

Yezid'in tâbi olduğu aileye, babasına ve annesine lanet okumak ve bu virdi en çok derecede yad etmek en büyük zikirdir:

Yezīdiñ āl-i itbā'ı ebī cedd ümmine la'net
 Bu virdi a'zamī yād ede t̄ā ki zikr-i a'zamdır (7M/5) (Derkenar: vr. 74)

METİN

[1]

Velehu Müşārün İleyh Mersiye-i Ciger-süz-ı Şāh-ı Kerbelā ve Ḥurūfāt-ı Sırr-ı Muḥarrem

mefā'ılün mefā'ılün fe'ülün

1. Gel ey dil bu Muḥarremdir Muḥarrem
 Aḳıt seyl-āb-ı çeşmiñ eyle matem
 Hüseyniñ āh [u] vāhiyle dem-ā-dem
 Vücūduñ zaḥmına gel eyle merhem
2. Mübārek māh-ı ekrem hem mu'azẓam
 Şehīr-i Kerbelāya oldu maḥrem
 Te'emmül eyle bu ma'nāyı bir dem
 Vücūduñ zaḥmına gel eyle merhem
3. Budur 'āşıklarıñ māh-ı sa'īdi
 Şehādetle giyip lebs-i cedidi
 Muḥīt olmuş kamu sāli vücudu
 Vücūduñ zaḥmına gel eyle merhem
4. Serinde mīm muḥabbetden nişane
 Olupdur ḥāsı ḥikmet āşiyāne
 Şehādet rütbesi rā rāygāne
 Vücūduñ zaḥmına gel eyle merhem
5. Mīm-i sālī muḥīt olduğu sāli
 Olup ser-tāc-ı māhiñ bu me'āli
 Taşavvur edemez her zihn-i ḥāmı
 Vücūduñ zaḥmına gel eyle merhem

6. Tutup şavm-ı vişâli 'âşıkâne
Edip temyîz-i mezheb şâdıkâne
Olup mü'min muhaqqak 'ârifâne
Vücûduñ zaħmına gel eyle merhem
7. Edip 'ışretde 'ıyd-ı 'âşıkânı
Yesinde la'n oqu verme amânı
Tevellâ ederem zâhir Nihânî
Vücûduñ zaħmına gel eyle merhem

[2]

Velehu Müşârün İleyh Müseddes-i Mersiye-i Ciger-Süz-ı Şâh-ı Kerbelâ

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Mâtem ayı geldi olup râygân
Hep siyâh-püş oldular Kerrübiyân
Kerbelâ aḥvâli olup dâstân
Ehl-i 'aşk zümresi oldu bîm-i cân
Lerze tutar gūyâ degmiş mihr-i cân
Dîdelerden nem döküp eyler figân
2. N'edeyim âh oldu o mâhım şehîd
Âh bu sitem kıddimi kıldı kadîd
Neçe kıydı gör aña mel'un Yezîd
Çâh-ı ğayya ola mâ vâsî medîd
Lerze tutar gūyâ degmiş mihr-i cân
Dîdelerden nem döküp eyler figân
3. Dûdmâne kıldı Yezîd-i cefa
Mülhid-i bî-dîn gürüh-ı eşkiyâ
Niçe ḥaşm olmaz olara Murtażâ
Tükenir mi bu mufaşşal mâcerâ
Lerze tutar gūyâ degmiş mihr-i cân
Dîdelerden nem döküp eyler figân
4. Müslümânlık da'vâsıyla ol ḥımâr
Sâķî-i Kevseri eder teşnedâr
Tıfl-ı ma'sûm zâr eder leyl ü nehâr
'Atş ile ḥûn dūd-ı semâya çıkar
Lerze tutar gūyâ degmiş mihr-i cân
Dîdelerden nem döküp eyler figân

5. Ol 'Ömer naḥsile ibn-i Eş'asi
Hem daḥı ḥavl ile ol Şīt la'neti
Kerbelā ḥākinde ḳurup saṭveti
Āl-i Nebī gördüler bu ḥaşmeti
Lerze ṭutar gūyā degmiş mihr-i cān
Dīdelerden nem döküp eyler fiğān
6. Tābi'-i Süfyānı eder iḥtişām
Neş'e almaz būy-ı Hüseynden meşām
Nite neş'e almamışdır ehl-i Şām
Āl-i evlāda veren iḳrār-ı tām
Lerze ṭutar gūyā degmiş mihr-i cān
Dīdelerden nem döküp eyler fiğān
7. Ḳıldı pervāzāne ervāḥ-ı Hüseyñ
Buldu vuşlat Ḥaḳḳa eşbāḥ-ı Hüseyñ
Ferd-i vāḥid ḳaldı cenāḥ-ı Hüseyñ
Bu Nihānī oldu meddāḥ-ı Hüseyñ
Lerze ṭutar gūyā degmiş mihr-i cān
Dīdelerden nem döküp eyler fiğān

[3]

Velehu Müşārün İleyh Ḥazretleriniñ Sābıḳ Merḥūm Amāsiye Mutaşarrıfı Şā'ir-i Meşhūr Ziyā Bege Tanziren
Müseddes-i Mersiye-i Ciger-süzudur

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. Vecde gelir penc-i 'Abāyı seven
Şayḥa çeker sūz-ı şadāyı seven
Ḥūñ döker āl-i cefāyı seven
Mātem eder ḥulḳ-ı Rızāyı seven
Sūziş-i 'aşḳile bu cāyı seven
Cem'e gelmez ol teberrāyı seven
2. Māḥ-ı Muḥarremdir ey ḳavm-i tebār
Sīnemiz çāk edelim leyl ü nehār
Gel Hüseyñi olalım ey yār-i ğār
Āḥ [u] enīn ile döküp eşḳ-bār
Sūziş-i 'aşḳile bu cāyı seven
Cem'e gelmez ol teberrāyı seven

3. Nür-ı tevellâyadır peymânımız
Lâ fetâ¹⁶ vü hel atâdır¹⁷ şanıamız
Şerh edemem lücce-i efgânımız
Kerbelâ hâkinde kaynar kıanımız
Sûziş-i 'aşkile bu cāyı seven
Cem'e gelmez ol teberrāyı seven
4. Bir gürüh gam-zedeler bīmāriyız
Ehl-i kıurbānıñ meveddetkārıyız
Çāker-i Sıbtayn-ı tādārıyız
Hüzn-i gam derd-i sitem şehvārıyız
Sûziş-i 'aşkile bu cāyı seven
Cem'e gelmez ol teberrāyı seven
5. Şān-ı şehīdāna ta'zīm yād edip
Hāl-i ğarībāna tekrīm yād edip
Kebd-i bī-ābāna Tesnīm yād edip
Şabī vü şıbyāna terhīm yād edip
Sûziş-i 'aşkile bu cāyı seven
Cem'e gelmez ol teberrāyı seven
6. Bu muşībet rûha düğündür bugün
Tāzelenmiş sanki o gündür bugün
Eyle inşāf gör ki ne gündür bugün
Zümre-i āl dökdüğü hündür bugün
Sûziş-i 'aşkile bu cāyı seven
Cem'e gelmez ol teberrāyı seven
7. Nehrvārī yum gözüñü mātem et
Taşlar ile ur özüñü mātem et
Lāl oluban kes sözüñü mātem et
Ey Nihānī yırt yüzünü mātem et
Sûziş-i 'aşkile bu cāyı seven
Cem'e gelmez ol teberrāyı seven

¹⁶ "Ali'den başka genç (yiğit), Zülfikâr'dan başka (keskin) kılıç yoktur." (Acılûnî, Keşfü'l-hafâ, 2/363-364).

¹⁷ "Gerçek şu ki, insanın yaratılış tarihinde onun henüz anılan bir şey olmadığı bir dönem gelip geçmiştir." (İnsan 76/1).

[4]

Velehu Müşārün İleyh Mersiye-
i Li-Cenāb-ı Şāh-ı Kerbelā

5'li Hece

1. Eyyühe'l-'āmī
İsma' kelamı
Tuşduq şıyāmı
*Elḥamdüli'llāh*¹⁸
2. Muştafāvīyiz
Murtaẓāvīyiz
Müctebāvīyiz
Elḥamdüli'llāh
3. Şānına ta'zīm
Ederiz tekrīm
Degiliz le'īm
Elḥamdüli'llāh
4. Şavm-ı 'āşūra
Kıllarız icra
Betül-i Zehrā
*Şefi'uli'llāh*¹⁹
5. Dökelim yaş dem
Her ān dem-ā-dem
Tıtalım matem
*Ḥasbetenli'llāh*²⁰

6. Çekelim āhı
Gidelim rāhı
Puşt u penāhı
*Naşrun mina'llāh*²¹
7. Şāhım Hüseyne
Māhım Hüseyne
Rāhım Hüseyne
Kābül-i dergāh
8. Biz bir gedayız
Cān baş fedayız
Āl-i 'abāyız
*Yuḥbibkumu'llāh*²²
9. Vācibdir bize
Kılmağ hem 'aza
Kazāya rızā
*El-ḥükümüli'llāh*²³
10. Ol Kerbelāda
Bī-zād zevāda
Susuz avāda
Cevr ü sitem āh
11. Evlād-ı Ḥaydar
Sāḳī-i Kevser
Cesed-i bī-ser
Eyvāh ü heyvāh

12. Ol bī-sa'ādet
Naḥs [ü] cenābet
Kıldı ihānet
Kilāb-ı güm-rāh
13. 'Ubeyd-i Ziyād
Mel 'ün-ı bī-dād
Ol Şīt-i berbād
Kahr ede Allāh
14. Ol Şümr ü Sinān
Etbā'-ı Mervān
Yezīd ḳaltabān
*Fi-la'netu'llāh*²⁴
15. Sipāh Kūfe Şām
Bu emre iḳdām
Kıldılar encam
Mel'ün [u] tebāh
16. Ey müselmānlar
Cāna kıyanlar
Ehl-i İmānlar
*Te'alülü'llāh*²⁵
17. Kılıp muḥabbet
Edelim bī'at
Bulalım vuşlat
Ġamdan inşā'llāh
18. Hey aḥmağ kāhil
Ol cem'e dāḫil
Vay nefse mā'il
Büt *Rabbīya'llāh*²⁶

¹⁸ "Hamd Allah'a mahsustur..."
(Fatiha 1/2, Yunus 10/10...)

¹⁹ De ki: "Şefa'at etme yetkisi
bütünüyle Allah'a aittir..." (Zümer
39/44).

²⁰ "Allah rızası için" (Arapça ibâre).

²¹ "Hoşunuza gidecek bir şey daha
var: Allah'ın yardımı ve yakın
bir fetih..." (Saf 61/13).

²² "De ki: 'Eğer Allah'ı seviyorsanız
bana uyun ki Allah da sizi
sevsin, ve günahlarınızı
bağışlasın'" (Âl-i İmrân 3/31).

²³ "... "Hüküm ancak Allah'ındır
ve Allah hakkı anlatır; O doğru
hüküm verenlerin en
hayırlısıdır." (En'âm 6/57;
Yûsuf 12/40,67).

²⁴ "Allah'ın laneti zalimlerin
üzerine olsun." (A'râf 7/44;
Bakara 2/89; Âl-i İmrân 3/61;
Hûd 11/18).

²⁵ "Allah yükseltsin" (Arapça
ibâre).

²⁶ "Rabbim Allah'tır" (Arapça
ibâre).

19. Bakma gerüden
Çıkma sürüden
Vazgeç dürüğdan
*Ḥavfen mina'llāh*²⁷
20. Gel kalma *lāda*
Mağbūn piyade
Pāy bas illāda
Ey aḥī *fi'llāh*²⁸
21. Bakmağıl şehlä
Ey kabri bālā
*Ḳum ente*²⁹ ḥālā
Ḥub *ḥasbiya'llāh*³⁰
22. Dā'ī Nihānī
*Fenzur bürhāni*³¹
Bu cihān fānī
Ḳavl Allāh Allāh

[5]

Velehu Müşārün İleyh Muḥammes-i Mersiye-i Ciger-süz Li-Cenāb-ı Şāh-ı Kerbelā

mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

1. Doğup mäh-ı muḥarrem tazelendi yaralar eyvāh
Bu mähda ḥāke düşdü dürre-i meh-pāreler eyvah
Niçe ḥūn dökmeyip şabr eylesin bī-çāreler eyvāh
Döküp sīnelerin cerḥ etmesin mi zāreler eyvah
Ṭutuben yas u mātem giymesin mi ḳaralar eyvāh

²⁷ “Korkarak ve çekinerek” (Arapça ibâre).

²⁸ “Allah için” (Arapça ibâre).

²⁹ “Sen kalk!” (Arapça ibâre).

³⁰ “... Allah bana yeter, O'ndan başka tanrı yoktur...” (Tevbe 9/129).

³¹ “İşte gör günahkârların sonunun ne olduğunu!” (A'râf 7/84; Rum 30/50).

2. Bize ihsân olupdur tâ ezel *nahnu kasemnâda*³²
Neseble hem sebeble ħubb kılmak âl ü evlada
Olup rûĥu fezâ'il bezm-i ervâĥ-ı mücellâda
Şehâdet rütbesiyle imtiyâzı verdi irşada
Bu sırrı niçe fehm etsin o seng-i ħâreler eyvâĥ
3. O kim rûĥu rezâ'il ħab'ı câmid etmez ikrârı
Ne âl-i Muştafâya rahm eder ne âhile zarı
Hemân bir resm-i taĥlîde ri'âyet etmedir kârı
Ĥudâyâ eyleme mensûb Őu kavme kavm-i ĥünkârı
Ĥayâsız âl-i Süfyânî eder mekkâreler eyvâĥ³³
4. Ĥabîb-i Kird-gârı Aĥmed-i Muĥtâr buyurmuşken
Eden iĥâz-ı fitne la'nete lâyıĥ duyurmuşken
Velâyet lebsini Şâĥ-ı Velâyete giyirmişken
Vesâyetle bu ma'nânîñ ki encâmın kayırmışken
Edip nâsî olup 'âşî yine bed-kâreler eyvah
5. Bu kavm-i Őümüñ aĥvâlin ne remzile edem ta'bîr
Ne edyâna ne ezĥâna ne irfâna koyar bir pîr
Bu fırĥa ehline tel'în edip levme edelim yer yer
Zîrâ bunlar müĥîn-i âl-i evlâd olduĥu cây-gîr
'Aceb rûy-ı siyâĥ ile ĥuzûra varalar eyvâĥ
6. Niçe niçe delâ'il beyyinât olmuş iken bahir
'Aliyyü'l-Murtaẓânîñken ĥilâfet gün gibi zâĥir
Ĥaĥına olmayıp râzî ta'annüdle olup câbir
Edip ifsâdile da'vâ-yı istiĥlâf ol ĥâbir
Zuĥûr etdi o murdâr nuĥfeden ĥûn-ĥâreler eyvâĥ
7. Edip ser-rişte bu ĥâli Yezîd-i bed-liĥâ maĥbûn
Ĥükûmet sevdâsiyle dînini yağma kılip mel'ûn
Ulanlar ayısı rahmet uyuban aña dökdü ĥûn
Nihânî âşikâre la'netile yâd eder efzûn
Ĥüseynîñ mâtemiyle çarĥ eder devvâreler eyvâĥ

³²"Dünya hayatında onların geçimliklerini **biz paylaştırdık...**" (Zuhruf 43/32).

³³ **Der-kenâr:** Kâle 'aleyhi's-selâm el-ĥadîs-i Şerîf "El-fitnetü nâ'imetün fi-la'netu'llâhi min-iĥâzehâ Őadaĥa Resûlu'llâĥ."

[6]

Diğer Mersiye-i Li-Cenâb-ı Şâh-ı Kerbelâ Velehu Müşârün İleyh

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Erdi yine mâh-ı mâtem hüznile ğamdır bize
Âb [u] nânı hâb-ı râhat cümlesi semdir bize
2. Fâtıma gevherler için kalb-i perîşânımız
Beytü'l-aHzâna teveccüh bu da bir demdir bize
3. Olmak amân her şafâdan ta'zîm etmek şanına
Her bir a'mâl-i 'ibâdetden müsellemdir bize
4. Kavm-i eşrâra teberrâ ehl-i beyte hubbumuz
Rûh-ı şâh-ı evliyâdan 'ayn-ı şeb-nemdir bize
5. Hânedân râhında olmuş bu Nihânî bir gedâ
Elde değil ihtiyârî luğf-ı mübhemdir bize

[7]

İşbu bir kıt'a mersiyye-i şerîf dağı ba'de bir varak pârede bulunmakla işbu mağale temrîr olundu (Derkenar: vr. 74)³⁴

mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün

1. Toğunca mâh-ı mâtem şanıram rûz-ı muharremdir
Amân ey tâli'-i nâ-sa'd meftûnem bu ne ğamdır
2. Görünce mâhtâbınıñ hilâlin merdüm-i çeşmim
Yamân ey Şâlih aĥvâliñ derûnuñ pürhem-i nemdir
3. Bu mâhda ehl-i beyti âl-i eţfâl-i Hüseynî gör
O ĥâk-i Kerbelâda dūd-ı âhî dîde-i yemdir
4. Necîsin encesi ol âl-i Süfyân kavm-i şûmundan
Ne rütbede ihânet gördüğü meşhûr-ı 'âlemdir
5. Yezîdiñ âl-i itbâ'î ebî cedd ümmine la'net
Bu virdi a'zamî yâd ede tã ki zikr-i a'zamdır
6. Eger bir kes ĥudâyı eylese taşdıĥ Resûlüyle
Dağı hem âl-i evlâda muĥabbetle bu dil zamdır

³⁴ Nihânî Dîvânî vr. 74'te derkenar olarak kayıtlıdır.

7. Mecûsî büt-perest müşrik ne deñlü var ise kâfir
Bu cümleden Nihânî ol Yezîd bedter dañı kemdir

SONUÇ

XIX. yüzyılda yaşamış olan Nihânî Kerbela mersiyesi yazma geleneğine katılmış sünnî bir şairdir. Hz. Peygamber'in soyundan gelmekte olup ehl-i beyte derin bir sevgi duyar. Mersiyelerinde de ehl-i beyte soy bakımından sevgi duyduğunu dile getirmiştir. Dolayısıyla Hz. Hüseyin'e olan sevgisi ve acıma duygusuyla mersiyelerini kaleme alır.

Muharrem ayının gelişi ise onun mersiye yazmasına vesile olmuştur. Çünkü hemen hemen her mersiyesinin başında Muharrem ayının gelişini haber veren ibareler mevcuttur. Bu kısımdan sonra yasa davet söz konusu olup daha sonra da olayın betimlemesi yapılmıştır.

Nihânî'nin mersiyelerinde feleğe sitem bölümüne rastlanılmamıştır. Ayrıca Hz. Hüseyin ve diğer masumların şehit olduklarına inanıldığı için dua beyit/bentleri de yok denecek kadar azdır. Nihânî'nin mersiyelerinde daha çok olayın tarihî gelişimi, Hz. Hüseyin'in övgüsü, Muaviye ve Yezid'e lanet okumalar yer almaktadır. Aruz ölçüsü kullanılmakla beraber dördüncü mersiyede hece ölçüsü kullanılmıştır. Hece ölçüsüyle yazılmış olan mersiye ise diğerlerinden farklılık gösterip belli bir ritmik ezgiye sahiptir. Yedinci mersiye ise bir kağıt parçasında bulunarak müstensih tarafından Dîvân sayfasının kenarına sonradan eklenmiştir. Tez çalışmamızda dikkatten kaçan bu mersiye bu makalede günyüzüne çıkarılmıştır.

KAYNAKÇA

- Akgündüz, Ahmet, S. Öztürk , Y. Baş (2002). *Darende Tarihi*. İstanbul: Somuncu Baba Araştırma ve Kültür Mekezi Yay.
- Akgündüz, Ahmet (2009). *Arşiv Belgeleri Işığında Somuncu Baba ve Neseb-i Âlisi (Yüce Nesebi)*. İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yay.
- Alp, Gökhan (2020). "Türk Edebiyatında Kerbela Hadisesi: Konuyu Kendi Realitesine Uygun Konumlandırma – Eksiklikler, Tespitler, Literatür". *International Journal of Filologia*. 4: 56-89.
- Arslan, Mehmet, M. Erdoğan (2009). *Kerbela Mersiyeleri*. Ankara: Grafiker Yay.
- Cengiz, M. Ali (1987). *Tohma Havzası*. Malatya: Beydağı Matbaası.
- Çağlayan, Bünyamin (1997). *Kerbela Mersiyeleri*. Doktora tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Dilçin, Cem. (2016). *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Erdoğan, Kenan (1998). *Niyâzî-i Mısırî Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Dîvânı (Tenkitli Metin)*. Ankara: Akçağ Yay.
- Ekici, Ayşegül (2022). *Nihânî Dîvânı (İnceleme-Metin)*. Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Gölpınarlı, Abdülbaki (2003). *Tarih Boyunca İslam Mezhepleri ve Şiilik*. İstanbul: Der Yay.
- Gülseren, Cemil (1996). "Şeyh Sâlih Nihânî". *Somuncu Baba*. 14: 14-16.
- Güngör, Şeyma (2003). "Maktel-i Hüseyin". *İslam Ansiklopedisi*. C. 27. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. 456-457.

- Güzel, Abdurrahman (2014). *Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı El Kitabı*. Ankara: Akçağ Yay.
- Hanifi Hoca (1922). *Darende Tarihi*. Es-Seyyid Osman Hulusi Efendi Vakfı Arşivi. Şehzadeoğlu Özel Kitaplığı No. 419. vr. 5.
- İsen, Mustafa (1994). *Acıyı Bal Eylemek: Türk Edebiyatında Mersiye*. Ankara: Akçağ Yay.
- . (2015). “Türler”. *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*. ed. Mustafa İsen. Ankara: Grafiker Yay. 295-312.
- Karahan, Abdülkadir (1989). *Fuzûlî Muhiti, Hayatı ve Şahsiyeti*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.
- Kesenceli, Resul (2003). “Somuncu Baba Ahfadından Sâlih Nihânî Hazretlerinin İcazeti”. *Somuncu Baba*, 42: 14-16.
- Macit, Muhsin (2015). “Ses Yapısı”. *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*. ed. Mustafa İsen. Ankara: Grafiker Yay. 211-233.
- Mehmed Süreyya (1311). *Sicill-i Osmânî*. C.3. İstanbul: Matbaa-i Âmire.
- Nihânî, Dîvân, A. Naki Ateş Özel Arşivi. vr. 74.
- Öztürk, Fehmi (1962). *Darende Tarihi*. Düzce: Baysal Matbaası.
- Şemseddin Sâmî (1317). *Kâmûs-ı Türkî*. Dersaadet: İkdâm Matbaası.
- . (2007). “İzzed Mehmed Paşa”. *Kâmûs-ı A'lâm*. C. 4. İstanbul: Çağrı Yay.
- Uzun, Mustafa İsmet (1993). “Câmî-i Rûmî”. *İslam Ansiklopedisi*. C. 7. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. 102-103.
- Yıldız, Alim (2016). *Üç Bülbülden Güllerin Efendisine, Darende’de Okunan Üç Mevlid-i Şerif*. Malatya: Nasihat Yay.

EK: 1

Nihâni Divânı, A. Naki Ateş Özel Arşivi, vr. 74.

